

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОБЛІКУ БЕЗНАДІЙНОЇ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Анотація. У статті розглядаються проблемні питання обліку безнадійної кредиторської заборгованості підприємства. Автором надані пропозиції з вирішення пов'язаних з цим облікових проблем. Пропозиції носять теоретичний та прикладний характер. Вони можуть бути використані у практичній діяльності підприємств.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, сумнівна кредиторська заборгованість, безнадійна кредиторська заборгованість, резерв сумнівних боргів, позовна давність

Koval L.

ACCOUNTING PROBLEMATIC ISSUES OF BAD CREDITOR DEBTS

Summary. The article is devoted to the investigation of some accounting problematic issues of bad creditor debts. Problem-solving suggestions of the theoretical character which can be implemented in enterprise activities are provided by the authors.

Keywords: receivable debts, shady creditor debts, bad creditor debts, shady debts provision, limitation statute

1. Вступ

Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки свідчить про те, що в Україні спостерігається зміна ролі бухгалтерського обліку на підприємстві. Це пов'язано з трансформацією оподаткування підприємств за правилами чинного Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [5], який створив законодавчі умови для пріоритетності бухгалтерського обліку.

В бухгалтерському обліку підприємства відображається і дебіторська, і кредиторська заборгованість, що свідчить про його економічну активність. Під час здійснення господарської діяльності зазначена заборгованість може набувати статусу безнадійної. У статті розглядаються проблемні питання відображення в обліку підприємства безнадійної кредиторської заборгованості.

Актуальні питання фінансового та податкового обліку безнадійної дебіторської заборгованості розглядалися науковцями та практиками, зокрема, О. Єфімовим [2, с. 18], П. Куциком [3, с. 234], Л. Солошенко [11, с. 20], В. Смердовим [10, с. 7] та ін. В сучасних умовах ведення господарської діяльності потребують вивчення та аналітичного підходу питання відображення в обліку безнадійної кредиторської заборгованості, зокрема, строк позовної давності якої минув.

Мета статті – порівняльний аналіз відображення в обліку підприємства бухгалтерської та податкової моделей списання безнадійної кредиторської заборгованості у відповідності до П(С)БО 16 “Витрати” [7] і ПКУ [5] та удосконалення обліку списання і відновлення безнадійної кредиторської заборгованості.

2. Характеристика облікової моделі безнадійної дебіторської заборгованості

П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість” містить таке визначення: безнадійної дебіторської заборгованості – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповер-

нення боржником або за якою минув строк позовної давності [8]. Згідно П(С)БО 16 “Витрати” сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів включається до складу інших операційних витрат [7].

ПКУ [5] свідчить, що однією з підстав визнання заборгованості безнадійною є закінчення строку позовної давності. Варто наголосити, що це твердження стосується дебіторської та кредиторської заборгованостей.

Так, після набуття дебіторською заборгованістю статусу безнадійної у зв'язку з закінченням строку позовної давності податкове законодавство зобов'язує включити її до складу інших витрат звичайної діяльності підприємства. Проте безнадійна дебіторська заборгованість включається до складу інших витрат звичайної діяльності у сумі витрат на створення резерву сумнівних боргів [5].

Як згадувалося вище, “податковий” облік діяльності підприємства, зокрема, облік безнадійної дебіторської заборгованості, базується на інформації бухгалтерського обліку. Зазначаємо, що формування резерву сумнівних боргів відображається за кредитом рахунка 38 “Резерв сумнівних боргів” у момент віднесення поточної дебіторської заборгованості до складу сумнівної та одночасно відображається у витратах – за дебетом субрахунку 944 “Сумнівні та безнадійні борги”. Після того, коли сумнівна заборгованість буде визнана безнадійною, її суму списують за дебетом рахунка 38 “Резерв сумнівних боргів” з кредиту рахунка обліку дебіторської заборгованості.

Якщо ж підприємство не відображало в обліку створення резерву сумнівних боргів, а дебіторську заборгованість необхідно списати з балансу та відобразити у “податковому” обліку, то окремі автори пропонують виправити помилку та нарахувати резерв у попередньому періоді, в якому заборгова-

ність ще не стала безнадійною [10]. Ми підтримуємо цю думку, оскільки після виконання вимог ПКУ підприємство матиме всі підстави віднесення безнадійної дебіторської заборгованості до складу податкових витрат.

Отже, нами описана загальна методика відображення в сучасних умовах безнадійної дебіторської заборгованості у бухгалтерському та “податковому” обліку підприємства. Так, за правилами ПКУ у порівнянні із Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств” вона не змінилася, за виключенням того, що включення її до складу податкових витрат можливе лише після створення резерву сумнівних боргів.

3. Проблеми обліку безнадійної кредиторської заборгованості

Стосовно складу доходів від списання безнадійної кредиторської заборгованості у бухгалтерському обліку, варто зауважити таке – на відміну від П(С)БО 16 “Витрати”, який встановлює детальну структуру витрат [7], у П(С)БО 15 “Дохід” не деталізована структура доходів [9]. Для цього та з метою ідентифікації безнадійної кредиторської заборгованості у складі інших операційних доходів підприємства планом рахунків передбачено субрахунок 717 “Дохід від списання кредиторської заборгованості”.

Аналізуючи стан безнадійної кредиторської заборгованості у “податковому” обліку, передусім необхідно зазначити, що чинне податкове законодавство згадує про неї двічі. Так, згідно ст. 14 ПКУ сума заборгованості одного платника податків перед іншим платником податків, не стягнута після закінчення строку позовної давності, є безповоротною фінансовою допомогою. А в ст. 135 встановлено, що до складу інших доходів включають і суму такої безповоротної фінансової допомоги, і суму безнадійної кредиторської заборгованості.

Окремі автори надають безнадійній кредиторській заборгованості у “податковому” обліку статус безповоротної фінансової допомоги [2], а інші – розглядають у складі інших доходів безпосередньо безнадійну кредиторську заборгованість [14].

Втім, так чи інакше, безнадійна кредиторська заборгованість буде віднесена до складу доходів і підлягатиме оподаткуванню. Оскільки для податкового обліку базовою є бухгалтерська концепція, то, на нашу думку, до безнадійної кредиторської заборгованості не доцільно застосовувати термін “безповоротна фінансова допомога”.

Необхідно зазначити, що у період дії Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” безнадійна кредиторська заборгованість також прирівнювалася до безповоротної фінансової допомоги. Поряд з цим, окремі підзаконні акти зобов’язували підприємства під час визнання кредиторської заборгованості безнадійною зменшувати валові витрати підприємства, пов’язані із придбанням товарів, які залишилися неоплачені.

На сьогодні одночасне коригування витрат (їх збільшення) є нелогічним, оскільки поряд із віднесенням безнадійної кредиторської заборгованості до складу інших податкових витрат не відбувається реалізація товарів, а, отже, і собівартість реалізованих товарів відсутня.

Як зазначалося раніше, найбільш поширеним випадком визнання кредиторської заборгованості безнадійною є закінчення строку позовної давності. Так, за визначенням Цивільного кодексу України, позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу [12]. Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки. За цієї та інших юридичних підстав, встановлених цивільним законодавством, підприємство зобов’язане віднести безнадійну кредиторську заборгованість до складу інших операційних доходів у бухгалтерському обліку та до складу інших податкових доходів у податковому обліку.

Проте, як свідчить практика, зазначена інформація про кредитора чи кредиторів підприємства може надходити до відповідальних працівників обліку із запізненням, а саме – після закінчення звітного періоду. У зв’язку з цим в обліку підприємства виникають викривлення; проблема може подвоїтися ще й у зв’язку із документальною перевіркою органами державної податкової служби звітного періоду, на який припадають подібні ситуації. У цьому випадку за результатами перевірки підприємства суми безнадійної кредиторської заборгованості, які не віднесені підприємством самостійно до складу доходів будуть оподатковані, здійснені донарахування з податку на прибуток і нараховані штрафні санкції.

Поряд з цим, на практиці зустрічаються випадки, коли після сплати підприємством донарахованої суми податку на прибуток і штрафних санкцій за результатами перевірки статус кредиторської заборгованості може змінитися з безнадійної на поточну. Наприклад, підприємство, яке мало заборгованість здійснити оплату кредитору частини суми заборгованості. Варто зауважити, що такі господарські операції можливі, якщо підприємство дотримається цивільного законодавства щодо переривання строку позовної давності переривається вчиненням підприємством дії, що свідчить про визнання ним свого боргу, таким визнанням у даному випадку є перерахування коштів постачальнику. Тому для дотримання усіх юридичних вимог пропонуємо оформляти Акт звірки розрахунків між підприємством і кредитором.

4. Облік безнадійної кредиторської заборгованості: авторський підхід

У зв’язку з описаними вище діями, пропонуємо наступне відображення зазначених господарських операцій в бухгалтерському та “податковому” обліку (табл. 1).

Наведена нами схема враховує взаємозв’язок бухгалтерської моделі обліку безнадійної кредиторської заборгованості з відображенням цих операцій у “податковій площині”. Поряд з цим, вона враховує практичні потреби суб’єктів бізнесу.

5. Висновки

Отже, вказані вище пропозиції з трактування та відображення в обліку безнадійної кредиторської заборгованості, списаної внаслідок закінчення терміну позовної давності, відновлення її у зв’язку з перериванням цього терміну мають прикладний характер і можуть бути використані у практичній

діяльності підприємства. Цінність описаної вище схеми з обліку безнадійної кредиторської заборгованості підтверджена апробацією на підприємствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р. № 436-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-4>.
2. Єфімов О. Усе тече, усе змінюється / О. Єфімов // Бухгалтерія. – 2012. – № 28. – С. 58-62.
3. Куцик П. Аналітичні аспекти управління дебіторською заборгованістю та її прогнозуванням / П. Куцик // Торгівля, комерція, підприємництво : зб. наук. праць / [редакц. кол. : В. В. Апопій, Ю. А. Дайновський, С. В. Скибінський та ін.]. – Львів : Львівська комерційна академія, 2010. – С. 234-240.
4. Куцик П. Облік зовнішньоекономічної діяльності підприємств у корпоративному управлінні: організаційний аспект / П. Куцик // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація : тези допов. сучасн. 9-ї Міжнародної наукової конференції. – К. : Бізнес Медіа Консалтинг, 2011. – С. 270-273.
5. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 № 2755-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.

7. П(С)БО 16 “Витрати” : наказ МФУ від 31.12.1999 р. № 318 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027-00>.

8. П(С)БО 10 “Дебіторська заборгованість” : наказ МФУ від 08.10.1999 р. № 237 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0725-99>.

9. П(С)БО 15 “Дохід” : наказ МФУ від 29.11.1999 р. № 290 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0860-99>.

10. Смердов В. Безнадійна заборгованість зі строком позовної давності, що минув / В. Смердов // Податки та бухгалтерський облік. – 2011. – № 86. – С. 7-17.

11. Солошенко Л. Заборгованість зі строком давності, що минув, у ЗЕД / Л. Солошенко // Податки та бухгалтерський облік. – 2011. – № 86. – С. 20-29.

12. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. № 435-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

13. Щодо формування податкового кредиту : лист Державної податкової служби України від 06.04.2012 р. № 10155/7/15-3417-03 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1023.2132.0>

14. Герасименко Т. О. Інструменти зменшення кредиторської заборгованості у зовнішньоекономічних операціях / Т. О. Герасименко, Л. І. Коваль // Інтеграційні фінансово-економічні напрями розвитку України : матер. 2-ї наук.-практ. інтер.-конф., 27 лют. 2013 р. / [відп. за вип. : проф. Куцик П. О.]. – Львів : ЛКА, 2013. – С. 34-37.

Таблиця 1

Облік списання та відновлення безнадійної кредиторської заборгованості

№ з/п	Зміст операції	Відображення в бухгалтерському обліку		Сума, грн	Відображення в “податковому” обліку	
		Дебет	Кредит		ПД	ПВ
1	На підставі акту перевірки підприємства безнадійну кредиторську заборгованість віднесено до складу доходів	631 “Розрахунки з вітчизняними постачальниками”	719 “Інші доходи від операційної діяльності”	10000	10000	-
2	На підставі акту перевірки донараховано податкове зобов’язання з податку на прибуток (18%)	17 “Відстрочені податкові активи”	641 “Розрахунки за податками”	1800	-	-
3	Перерахування в бюджет з поточного рахунку донарахованої суми податкового зобов’язання з податку на прибуток	641 “Розрахунки за податками”	311 “Поточні рахунки в національній валюті”	1800	-	-
4	Здійснено оплату постачальнику частини суми кредиторської заборгованості (із дотриманням вимог ЦКУ) і т.д.	631 “Розрахунки з вітчизняними постачальниками”	311 “Поточні рахунки в національній валюті”	3000	-	-
5	Закриття донарахованої суми податкового зобов’язання з податку на прибуток після події переривання строку позовної давності	641 “Розрахунки за податками”	17 “Відстрочені податкові активи”	1800	-	-
6	Відновлення списаної безнадійної кредиторської заборгованості у складі поточної (методом “червоне сторно”) – це один з варіантів	631 “Розрахунки з вітчизняними постачальниками по”	719 “Інші доходи від операційної діяльності”	-10000	-10000*	

*(від’ємне значення рядка 03.26. Додатка ІД до Податкової декларації з податку на прибуток)